

MİMARİ BİR ÖZELEŞTİRİ, BERLİKA PARKI MARMARA YÜZME HAVUZU ERİŞİLEBİLİRLİK ANALİZİ

ÖZLEM DEMİRKAN ¹

ÖZET

Kentsel tasarım ve mimarlık aynı zamanda kullanıcıları çok iyi tanımayı gerektirmektedir. Bu aşamada mimara antropometri, biyomekanik, ergonomi, biyoloji, fizik gibi alanlar veri sunmaktadır. Ancak engelli kullanıcılar unutulmaktadır. Kullanıcılar mekânı hareket ve duyu kabiliyetleri ile algılayabilmekte ve deneyimleyebilmektedirler. Engelli kullanıcılar için özel durumlar tasarım aşamasında gözlemlenmezse mekânın erişilebilirliği imkânsız hale gelmektedir. Aynı zamanda sürdürülebilir ve erişilebilir mekânlar kentlerde kent hakkının da göstergesidir. Bu bağlamda insan hakları hukuk, sosyoloji, psikoloji ya da siyaset bilimi gibi alanların kavramı olmakla beraber mimarlık, kentsel tasarım ve iç mimarlık gibi alanlar için de önemli bir kavramdır. Bu çalışma engellilerin de spor yapma hakkı olduğunu temel alarak bir sosyal tesisin erişilebilirlik analizini yapmayı amaçlamaktadır. Tasarım aşamasında proje ekibinde bulunduğum daha sonra da üyesi olup spor yapmak için kullandığım Berlika Parkı Marmara Yüzme Havuzu binası çalışma konusu olarak seçilmiştir. Yapı belirli bir güzergâhta fotoğraflandırılıp fotoğraflar üzerinde TSE kullanılarak okumalar yapılmaktadır. Okumalar sırasında yapının sorunlu bölgeleri tespit edilmekte çözüm önerileri sunulmaktadır. Kullanılan yapının tadilat projesi ile engelliler için erişilebilir bir tesis haline getirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentli Hakları, Erişilebilirlik, İnsan Hakları, Mimari, Yüzme Havuzu

Abstract

Urban designers and architects have to clearly understand the physical features and needs of the people they are designing for. In the designing process fields such as anthropometry, biomechanics, ergonomics, biology and physics require scientific verification to architects. But it can easily be forgotten that there are physically-challenged persons. All users perceive and experience any place by using their ability to move and perceive. If designers don't take into account the special circumstances in the design process for physically-challenged persons, the accessibility of the place becomes impossible. At the same time a sustainable and an

¹ Öğretim Görevlisi, KTO Karatay Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü, KONYA

accessible place is truly a sign of urban rights being recognized. In this context, human rights are not only important for disciplines such as law, sociology, psychology and political sciences but also they must be important for design disciplines such as architecture, urban and interior design. This research based on the rights to exercise for physically-challenged persons aims to analyse the accessibility of the place. I was a member of the design team and today an active user of the facility-Berlika Park Swimming Pool-chosen for this study. Photographs were taken of different areas of the facility not compliant with TSE standards. The problematic areas of the building were identified and analyzed. This research aims to make the building more accessible place and a new modification project is being planned.

Anahtar Kelimeler: Urban rights, Accessibility, Human Rights, Architecture, Swimming Pool

1. GİRİŞ

Kentsel alan tüm kullanıcıların mekânı deneyimleme kapasiteleri ile var olmaktadır. Kullanıcıların deneyimleme kapasitelerini geliştirebilme potansiyeline sahip mesleki disiplinlerden biri de mimarlıktır. Kent sosyoloğu Robert Park kentin insanın içinde yaşadığı dünyayı arzularında daha uygun hale getirebilmek için verdiği çabaların en tutarlısı ve bütünüyle bakıldığında en başarılısı olduğunu söylemektedir.(Harvey,2012,43). Başarı derecesi mimarın tüm kullanıcılar için tasarlama kapasitesi ile ölçülmelidir. Bu bağlamda kent hakkı (Lefebvre,1972) tüm kullanıcıların talep edeceği bir haktır. Harvey'e göre kent hakkını talep etmek , kentleşme süreçleri üzerinde , kentlerimizin nasıl şekillendirildiğin ve yeniden şekillendirildiği üzerinde belirleyici güç talep etmektir. Kent hakkını talep edenlerin muhatabı da politikacılar olduğu kadar tasarım prensiplerini uygulayanlar yani mimarlar, iç mimarlar ve kent planlamacılarıdır. Avrupa Konseyi'nin Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi tarafından 1992 yılında kabul edilen ilk Avrupa Kentsel Şartı, kent, kentli hakları kavramları açısından önemlidir. Bu maddeler arasında toplu ulaşım, özel arabalar, yayalar ve bisikletliler gibi tüm yol kullanıcıları arasında, birbirinin hareket kabiliyetini ve dolaşım özgürlüğünü kısıtlamayan uyumlu düzenin sağlanması ve yaş, yetenek ve gelir durumu ne olursa olsun her birey için spor ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanakların sağlanması yer almaktadır (Palabıyık ,2004).Bu bağlamda her birey için spor yapma hakkı ve her birey için erişilebilir güzergah kentsel bir şarttır. Tasarım aşamasında uygun koşullar oluşturulamamışsa tadilat projeleri ile mekân tüm kullanıcılar için tekrar tasarlanmalıdır. Bu bağlamda çalışma Berlika Parkı Marmara Yüzme Havuzu'nun erişilebilirlik analizini TSE standartları temel alınarak analiz etmekte ve problemi çözme önerileri getirmeyi amaçlamaktadır.

2. ERİŞİLEBİLİR MEKÂNLAR

2.1. Çalışma Alanı Ve Yöntemi

2010 yılında DKN Yapı Mühendislik Mimarlık Limited Şirketi bünyesinde şirket ortağı, şirket müdürü ve mimar olarak çalışma süremde Meram Belediyesi tarafından ihale edilen Berlika Parkı Yüzme Havuzu ve Düğün Salonu projesinde tasarım ekibinde yer almamdan dolayı çalışma alanı olarak seçilmiştir. Konya Meram İlçesinde M28 pafta 37362 ada 2 parselde yer almaktadır. Yapı betonarme karkas olarak inşa edilmiştir. Birbirinin simetriği iki havuz ve havuz ihtiyaç mekânları olarak düzenlenmiştir. Bina inşaat alanı 6000 m2 dir. Yapıda iki adet yarı olimpik havuz, eğitim havuzu, fitness salonu, pilates salonu, soyunma odaları, tuvaletler, duşlar, cankurtaran odaları, hamamlar, saunalar, buhar odaları yer almaktadır.

Yapı belirli bir güzergâhta fotoğraflanmıştır. Güzergâhı TS9111 ve TS 12576 da yer alan ana maddeler belirlemiştir. Öncelikle yapıya yaklaşım incelenmiştir. Engelli kullanıcıların öncelikle yapıya otobüs minibüs gibi motorlu taşıtlarla ulaştığı varsayılarak ilk olarak otobüs durağı incelenmiştir. Daha sonra sıra ile yol kaldırım bağlantıları, yapıya yaklaşım ve ana giriş incelenmiştir. Sırasıyla iç mekânda danışma bankosu, soyunma odaları, asansör, merdivenler ve havuza ulaşım incelenmiştir. Çekilen fotoğraflar üzerinde problemler alanlar problemi belirleyen TSE standardına göre işaretlenmiştir. Problemler alanlar tespit edilmiştir. Problemler alanlar üzerinden yapı için tadilat projesi hazırlanmıştır.

2.2. TSE ve Tasarım Kriterleri

Türk Standartları Enstitüsü kentlerde ve mekânlarda hareket kısıtlılığını gidermek için bazı standartlar belirlemiştir. Standartların uygulanması kentte kalite, ulaşılabilirliği elde edilmesi için gereklidir. Belediyeler 572 sayılı kanun hükmünde kararname gereğince engellilere uygun düzenlemeleri standartlara uygun olarak yapmak zorundadır. (572 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Madde 3-4). İmar Mevzuatına ulaşılabilirlikle (fiziksel engellerin kaldırılmasıyla) ilgili hükümler eklenmiştir. Buna göre, kaldırımlar, yaya yolları, konutlar ve umumi binalar özürülülerin ulaşılabilirliğine uygun olarak yapılmak durumundadır. Standartlar uygulama detaylarını, malzeme özelliklerini içermektedir. TSE erişilebilirlik standartları aşağıda yer almaktadır(T.C. Başbakanlık Özürülüler İdaresi,2006)

-TS 12576 Şehir İçi Yollar- Özürülü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemenin Tasarım Kuralları

-TS 12460 Şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri-Bölüm 5: Özürülü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları,

-TS 12574 Şehir İçi Yollar- Raylı Taşıma Sistemleri-Bölüm 10: İstasyon İçi İşaret ve Grafik Tasarım Kuralları,

-TS 12575 Şehir İçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri-Bölüm 14: İstasyon Platformu Oturma Elemanları

-TS 9111 Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları, standardıdır.

Çalışma TS 9111 ve TS 12576 'yı içermektedir.

ICS .11.180.01.9104030 Türk Standardı TSE 'nin İnşaat İhtisas Grubunca hazırlanmış ve 22 Kasım 2011 'de kabul edilmiştir. Atıf yapılan standartlar arasında TS12576 Şehir İçi Yollar –Özürlü ve Yaşlılar için sokak, cadde, meydan ve yollarda yapısal önlemler ve işaretlemelerin tasarım kurallarını da içermektedir. İçerikte öncelikle özürlü, engelli, ve hareket kısıtlılığı terimleri açıklanmaktadır. TSE 9111'e göre özürlü, doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup; bağımsız hareket edebilmesi için yapılarda ve açık alanlarda özel fiziksel ve teknik düzenlemelere gereksinim duyan kişidir. Özürlülük ve engellilik farklı terimlerdir.

Engellilik, özründen dolayı yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörler açısından kişinin toplumsal rollerini yerine getirmesinin kısıtlanması, yani engellenmesi durumudur. Özürlülük nedeniyle oluşan sınırlılıklar, sosyal yaşamı sınırladığında, kişi yalnızca özürlü olmakla kalmaz, aynı zamanda "engelli" olur. TSE 9111 hareket kısıtlılığını da açıklamaktadır. TSE 9111'e göre özürlüler, geçici olarak özürlü bulunanlar, yaşlılar, hamileler, bebek arabalıları, çocuklar, eşya ve yük taşıyanlar, iri ve şişman kişiler, çok uzun ve çok kısa boylu kişiler bu grupta yer almaktadır. Kişilerin hareket kısıtlılığı, bina ve yakın çevresinin de dahil olduğu yapı çevre düzenlenmesiyle ortadan kaldıracak ve bu grupta yer alan herkesin hareketliliğini mümkün, rahat ve daha kolay hale getirecektir. Bu bağlamda yapı hareket kısıtlılığını engellemek için ulaşılabilir güzergâh, binanın yakın çevresinin düzenlenmesi, binanın girişinin düzenlenmesi, bina içi mekan erişilebilirliğinin düzenlenmesi, işaretlemeler, asansörler, yangın acil uyarı sistemleri, başlıkları ile incelenmektedir.

3. ERİŞİLEBİLİRLİK ANALİZİ

3.1. Ulaşılabilir Güzergâh

Yapıda ulaşılabilir bir güzergâh bulunmamaktadır. Yapıya yaklaşım cadde üzerindeki otobüs durağından başlayarak fotoğraflandırılmıştır. Otobüs durağında TSE standartlarına uymayan özellikler aşağıda özetlenmiştir.

-Elektrik direği hiçbir uyarıcı tabela olmadan yolu kapatmaktadır.

-100 cm ve 140 cm seviyelerinde 15cm kalınlığında parlak, renkli, yansıtıcı şerit yapılandırılmamıştır (TS 12576 Madde 5.8).

-Dinlenme bankının yanında tekerlekli sandalyenin durması için gerekli boşluk bulunmamaktadır (TS 12576 Madde 5.5.1).

-Otobüs durağında tutunma barı bulunmamaktadır (TS 12576 Madde 5.8).

-Oturma kısmından 45 cm yükseklikte dinlenme bankının sırt yaslanma yeri bulunmamaktadır (TS 12576 Madde 5.5.1).

-Otobüs duraklarında yaya kaldırımı genişliği 300 cm'den azdır (TS 12576 Madde 5.5.1).

- Otobüs durak döşemesi taşıt giriş seviyesine kadar yükseltilmemiştir. (TS 12576 Madde 5.8).
- Otobüs duraklarında diğer taşıtların durma ve park etmeleri yatay ve düşey işaretlerle yasaklanmamış (TS 12576 Madde 5.8).
- Bilgilendirme panosunda her bir otobüse ait güzergâh planı, en yakın taksi durağı ile önemli telefon numaraları bulunmuyor (TS 12576 Madde 5.8).
- Kaldırımlarda hissedilebilir yüzeyler uygulanmamıştır.(TS 12576 Madde 5.1.5.1)
- Bordür taşı, yaya kaldırım kaplamasından ayrı olarak renkli malzemeden ve farklı dokuda yapılmamış.(TS 12576 Madde 5.1.7.2)

Otobüs durağından parka ulaşım güzergahı

- İşaretlendirme levhaları mat malzemeden yapılmamış, parlamayacak şekilde yeterli düzeyde aydınlatılmamış (TS 12576 Madde 5.6)(TS 9111 Madde 4.8.6).
- Rampa başlangıç ve bitişlerinde görme engelliler için işaretlemeler yok (TS 9111, Madde 4.4.3.4).
- Bordür taşı, yaya kaldırım kaplamasından ayrı olarak renkli malzemeden ve farklı dokuda yapılmamış (TS 12576 Madde).

3.2. Bina Girişi

Bina girişinde engelliler için iki rampa yer almaktadır. Merdivenin iki tarafında da korkuluk yer almaktadır. Ancak TSE standartlarına uymayan biçim ve malzemeler aşağıda özetlenmiştir.

- Merdivenin başlangıcında ve bitişinde uyarıcı yüzey yapılmamış (TS 12576 Madde 5.3.2).
- Korkuluğun ucu açık bırakılmamış, u şeklinde aşağı veya yukarı çevrilmemiştir. (TS 12576 Madde 5.3.3).(TS 9111, Madde 4.7.1.3.3)
- Yer kaplamaları kaygan malzemeden yapılmıştır. (TS 9111, Madde 4.6.1)

3.3. İç Mekân Erişilebilirliği

İç mekân ulaşımında yer yer 2-5 cm iki malzemenin birleşim yerlerinde kot farklılıkları vardır. Özellikle sağlığa uygunluk için gerekli havuza girerken yerleştirilen ilaçlı su zeminde kot farklılıkları oluşturularak yapılmakta ve tekerlekli sandalyenin geçişi imkânsız hale gelmektedir. Havuz için diğer çıkış dolap ile kapatılmıştır. Hamama, su buharı odasına ve saunaya girerken doğrama kasaları zemin üzerine yerleştirilmiştir. Mekân içinde erişim engeli oluşturmaktadır. TSE standartlarına uymayan biçim ve malzemeler aşağıda özetlenmiştir.

- Yer kaplamaları kaygan malzemeden yapılmış (TS 9111, Madde 4.6.1).
- Eni 90 cm olan yüksekliği 220 cm olan bir boşluk engellerle kesilmeden koridorlar içinde sağlanamamaktadır.

3.5 İşaretlemeler

İç mekân ulaşımında işaretleme eksikliklerinden kaynaklanan problemler tespit edilmiştir. TSE standartlarına uymayan işaretleme eksiklikleri aşağıda özetlenmiştir.

- Ana girişlere yakın yerde yönlendirme planı, harita ve kat planı bulunmamaktadır.
- İşitme azlığı olanlar için gerekli donanımlar sembollerle işaretlenmemiştir (TS 9111 Madde 4.8.15).
- Merdiven korkuluklarında küpeşterlerin üzerine Braille alfabesiyle bilgilendirme işaretlemesi yapılmamış. Sahanlıkta uyarıcı yüzey bulunmadığından uyarı bantları dikdörtgen ve çaprazlar olarak sahanlığa uygulanmamış (TS 9111, Madde 4.7.1.3).
- Basamaklardan 30 cm mesafede merdivenin başladığı ve bittiği yerlerde ve sahanlıkta merdiven genişliğince ve 60 cm boyunca hissedilebilir yüzey uygulanmamış (TS 9111, Madde 4.7.1.3).
- Gerekli uyarıcı tabelalar yer almamaktadır.

3.6 Asansörler

İç mekânda sirkülasyonu sağlayan elemanlardan biri de asansörlerdir. TSE standartlarına uymayan asansör özellikleri aşağıda özetlenmiştir.

- Asansör kabini genişliği 150 cm en ve 150 cm boy ölçülerine uymamaktadır (TS 9111, Madde 4.7.1.2).
- Çağırma ve kontrol düğmeleri 90 cm ile 137 cm arasındaki yükseklikte yerleştirilmemiştir (TS 9111, Madde 4.7.1.2).
- Tahliye asansörü olmadığından asansörlerde "Yangın anında asansörü kullanmayınız" yazısı bulunmamaktadır (TS 9111, Ek B).
- Yandan yaklaşım için 122 cm genişliğinde ve 76 cm derinliğinde boş alan bulunmamaktadır (TS 9111, Ek A).
- Ulaşılabilir asansör (tüm nitelikleri taşıyan) işareti bulunmamaktadır (TS 9111 Madde 4.7.1.2)

4. SONUÇLAR

Binada erişilebilirlik bağlamında çıkan problemlerin nedeni proje aşamasında ve uygulama aşamasında gerekli tedbirlerin alınmamasından kaynaklanmaktadır. Proje temini bina güzergâhını kapsamamaktadır. Aynı zamanda güzergahta projelendirilmeden yapılan rampalar yer almaktadır. Bu bağlamda binaya ulaşım güzergâhında bazı değişiklikler yapılmak zorundadır. Otobüs durağı ve kaldırım yüksekliği TSE standartlarına göre tekrar tasarlanmalıdır. Bina yaklaşımında bir korkuluk daha ilave edilmelidir. Rampa tekrar yapılmalıdır. İç mekânda zemin malzemesi kaymayan malzemeden seçilmeli gerekli işaretlemeler yapılmalıdır. TSE standartlarına göre ulaşılabilir asansör ile değiştirilmelidir. Zemindeki kot farklılıkları giderilmelidir. Havuzda gerekli işaretlemeler yapılmalı, havuza erişim için engelli asansörü yerleştirilmeli aynı zamanda acil durumlara karşı gerekli sinyalizasyon tedbirleri alınmalıdır. Birinci katta yangın merdiveni fitness salonu arasındaki kot farkı merdiven ve rampa ile tekrar düzenlenmelidir.

Türkiye'deki gelişmelere bakacak olursak kamu artık erişilebilirlik konusuna daha bilinçli bakmaktadır. Özellikle kamu yapılarında tadilat projeleri ile erişilebilirlik sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak basit yöntemler ile elde edilecek sonuçlar engelli asansörü yerleştirmek ile sınırlı kalmakta ve yeterli olmamaktadır. Bu nedenle tasarım aşamasında alınacak kararlar ile tadilat projelerine gerek kalmadan erişilebilir mekânlar elde edilmelidir. Kamu proje hizmet alma işlerini belirli aşamalarla elde etmektedir. Yöntemler açık ihale, doğrudan temin ve yarışmalardır. Hizmet alımı aşamasında ilgili sözleşme metinleri imzalanırken herkes için tasarım standartlarının gözetilmesi de sözleşme maddelerine eklenmelidir.

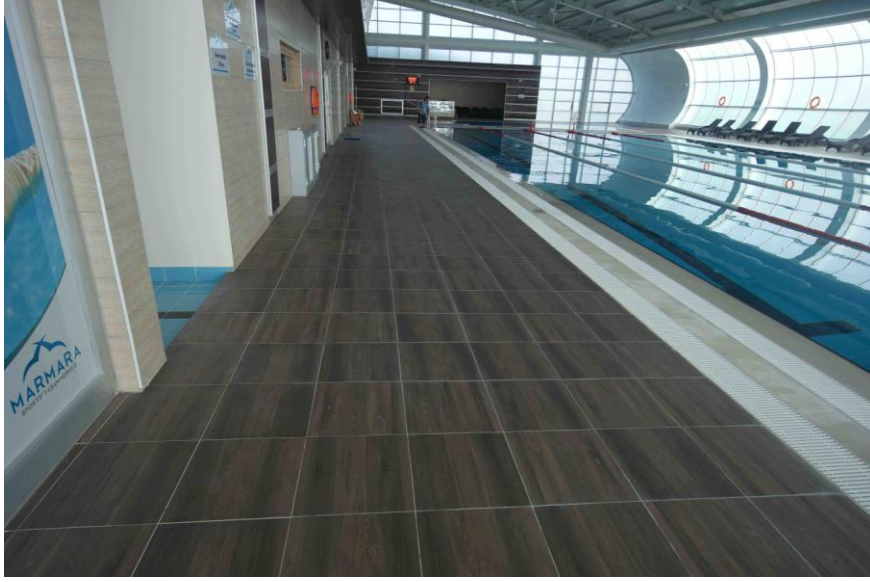
Şekil 4.1 Otobüs Durağı

Şekil 4.2 Bina Girişi

Şekil 4.3 Karşılama Bankosu

Şekil 4.4 Havuzdan görünüş

KAYNAKLAR

- Avrupa Kentsel Şartı-2: Yeni Bir Kentlilik İçin manifesto. 2008 Karar No. 269, Çeviri Aydan Erim
- Harvey, D. 2012. Asi Şehirler, Metis Yayınları, Çeviren Ayşe Deniz Temiz, Basım Tarihi 2015, 43
- Lefebvre H. 1972. Şehir hakkı, Eğitim Bilim Toplum, Çeviren Gizem Aksüner, Julia Strutz, 14-152
- TS 9011 2011, Türk Standartları Enstitüsü
- Palabıyık, H. 2004, Avrupa Kentsel Şart, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmaları, Z. Toprak, H. Yavaş, M. Görün 197-253, Birleşik Yayınları
- 572 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Madde 3-4